

A MAGYAR NYELV AZ EZREDFORDULÓN

Az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Honismereti Szövetség közös levélben fordult a világ magyarságának olyan jeles személyiségeihez, akik íróként, művészként, tudósként, politikusként felelősek és felelősséget is éreznek nyelvünkért. Három kérdést tettünk föl nekik azzal a nem titkolt céllal, hogy válaszaikat lehetőségeinkhez mérten közzé is tesszük. Felkérésünknek több mint húsz megkérdezett készségesen eleget is tett. Közülük néhányan nem írásban küldték el válaszukat, hanem munkatársunkkal való személyes találkozás során, hangszalagra rögzítve mondták el véleményüket. Ez utóbbiakat az érintettek hozzájárulásával – sőt részben kérésükre –, bizonyos fókig az arányok kedvéért is, helyenként némileg megrövidítettük, fesszéssé tettük.

Az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Honismereti Szövetség ezúton mond köszönetet mindazoknak, akik a felkérést elfogadták, és értékes válaszaikkal megtisztelték bennünket, megtisztelték lapunkat.

A feltett kérdések:

1. Milyen közvetlen élményekből táplálkozik anyanyelvi tudata, anyanyelvéhez fűződő kapcsolata?
2. Ön szerint veszélyben van-e anyanyelvünk, és ha igen, mit kell tennünk védelmére?
3. Milyennek látja a harmadik évezred küszöbén az úgynevezett kis nyelvek és általában az anyanyelvek helyzetét és jövőjét?

„Ebből a kulturális közösségből származunk...”

Előljáróban le kell szögezmem, hogy hasznos ez a kérdés és remélhetően hasznos válaszok születnek, valahogy mégis uhumadárkodásnak érzem, hogy immár ezer, vagy ötszáz, vagy kétszáz, vagy ötven éve a magyar nyelv eltűnéséről beszélünk. Azt hiszem, hogy a nyelv nem csupán társadalmi képződmény, hanem biológiai is, s mint ilyen egy-egy ősbibb törzsrre vezethető vissza és annak titokzatos erejét is hordozza és ezek a rétegek őriznek olyasmit, amely alulról, egész mélyről szívároog föl, elsősorban a paraszti kultúrán keresztül. Egy törzs, mint például a magyar, amelyik idetévedt Európába, hordoz valami ősfomat, valamilyen olyan szervezetet, amelyik bizonyos hasonlóságokon és rokonságokon alapul. Természetesen nem egyszerűen faji hasonlóságról van szó, hanem egy törzs kultúrközösségének a hasonlóságáról.

Ennek egyik sőt, talán a legfontosabb megnyilvánulási formája a nyelv. Ilyen értelemben a vesztéről vagy eltűnéséről beszélni bagolykodás, uhumadárság. A magyar nyelv nem vész el, amely lényegében az egyetlen igazi nemzetfönntartó elem. Éppen azért, hogy olyan nagymértékben különbözik az öt körülvevő és általában a világ nyelvveitől.

Ennek a kérdésnek a réműlete tehát nincs meg bennem, hogy elvész a magyar nyelv. Bizom abban, hogy ez olyan hegedű, amit jól tud forgatni a magyar nép. Beleértve még a természetesen elszakadt kisebbségeket is, akik még jobban forgatják még mélyebben. Ez olyan adottság, ami a fönnmadás nagyon fontos eleme; és ha elmegyünk vidékre, parasztemberekkel beszélünk, olyan fordulokat őriz meg és tartott meg nyelvünk, ami egyrészt lefordíthatatlan – a kárunkra –, másrészt összekötő, fönntartó elem.

Honnan vannak nyelvi emlékei az embernek? Természetesen az ember a családban beszél első gügyögéseitől kezdve, abban a közösségben amiben él. Ez azért előnyös, mert a közösség könnyen kommunikálja a saját értékeit, s egy parasztközösség természetes fordulatait ihleti a gyerekebe is. Nekem ilyen közösségem igazándiból nem volt. Bizonyos mértékig ez a közösségélmény megvan az úgynevezett parasztszármazású költőkben, elsősorban a maiakra gondolva, mint Nagy Lászlóban vagy Csoóriban, különösen pedig Csanádi Imrében, aki ezt egészen archaikus fokon, művészileg „használta”.

Ahogy öregszik az ember rájön, hogy mindig jobban hasonul apjához és anyjához, őseihez, de különösen a közvetlen szülőkhöz; akármennyire vitatkozott vele, elítélte, szembeszállt, ledöntötte a trónról az ember az apját, arra jön rá, hogy egyre ugyanolyanabb mint ő volt. Olvasok ezzel kapcsolatban egy sort erről, egy versből, aminek *Vasárnap* a címe, megjelent a Kengurubál című legújabb verseskötetemben, ami az ötvenes évekbeli sose publikált verseimet, szoltárimait tartalmazza.

*Már csak az apám jár eszemben,
mint egy kíméletlen előd,
rágondolok megveszekedve
minden vasárnap délelőtt.
Előmbe állt és prédikálva
a nagy titokra oktatótt,
és belevájta a gigámba,
hogy mért vagyok aki vagyok,*

*a lágy hang lassan örületbe
váltott át, és mint a sasok,
fojtott torkom fölött kerengve
csak ordított és ordított,
aztán hűtlen halkult a hangja
az arc magához szoktatott,
a tükkör üvegébe fagyva
én vagyok aki ordított.*

Apám minden vasárnap megtartotta az úgynevezett – ahogy mi mondtuk később – „hegyi beszédet”. Nagy nyomorban éltünk, amikor hazatért akkor már az orosz fogságból, jól meggyapálva és meggyötörve, de még mindig a nagy politikai érdeklődés embere volt és hálóiingesen ordított, mint egy látomás. Apám mindig valami irrealitásba váltott át, de örületesen jó szónok és jó szóképességű ember volt.

Emlékszem, gyönyörű, csillogó éjfékete haja volt, enyhe hullámmal és Rákosfalván, ahol születtem, az első világháborús emlékmű előtt, a Templom téren sok száz ember előtt beszélt: a „munka mint a nyolcadik szentség”. Azt akartam az egészből kihozni, hogy szociális gondolkodású ember volt. Az ő szólávája és szóképességűe át volt szöve rendkívüli bujkáló, titokzatos humorgejzirekkel, forrongásokkal, és igen-igen magas fokon gyakorolta ezt a vibráló, humoros, de ugyanakkor komolyba hajló, olykor komoly beszédet, hogy biztos, hogy ez volt rám a legnagyobb hatással.

Anyám, aki vadnövény volt, örületes szeretet nedvei buzogtak benne, valami olyan furcsa kifejezőmódot használt, amit most hirtelen talán nem is tudnék megragadni. Csak azt tudom mondani, hogy abból, ha nem is költemény, de valami furcsa dolog jött ki.

Az ember nyelvét nemcsak a hallott szavak, hanem akitől gyerekkorában ezeket hallja, annak a gondolkodásmódja is befolyásolja. Különösen, ha azt örökölte génjeiben is. Azt hiszem gondolkodásmódomat inkább anyámtól örököltem, azt, hogy olymértékben összerándul bennem egy-egy jelenség a tapasztalás révén, hogy nem kell nekem ezt megfogalmaznom. Ezért nem úgy írok verset, hogy na most elkezdem, és leírom a szöveget, hanem egy összeugrott kép alapján. Például itt is van a Kenyértörés című második kötetem, ezzel talán érzékelhető lesz amit mondok. Ez anyám nyelvezete, így beszélt ő. Ez anyám lelkének a nyelve, anyám lelkének a kisugárzása. Ezért tartom mindenképp az elsősorban költőnek magamat.

Ezt tartom Isten legnagyobb kegyelmének, hogy anyám anyám lehetett..., mint szellem és mint lény. Akivel ha Istenről beszéltem, nem úgy beszéltem mint apámmal. Apám vibráló nagy szellem volt, azt mondta például, ha mutattok nekem még egy olyan csodát, mint a kenyér átváltoztatása Isten testévé, akkor arra oda fogok figyelni, mert akár igaz, akár nem, ebben szellemben túli költészet van.

Az a bizonyos anyanyelvi környezet, a közösség környezete, egy falu közösségének a beszédkörnyezete nekem nem adott meg, de ezt örököltem én a szüleimtől, és ez érett meg arra, hogy költőként közreműködjem a nép boldogtalanítására.

A második kérdésre csak annyit, hinnünk kell abban, hogy ez fennmarad mint a nép ősi gesztusa, sőt, nemzetfőntartó értéke, hiszen így magyarok az Amerikában élők, vagy az Ausztráliában, vagy Hollandiában élő magyarok, nem beszélve a kisebbségi sorsban élőkről. Érdekes módon ezt az ősi – hogy is mondjam – gesztusnyelvet az erdélyiek, a felvidékiek és a bácskaiak, még a kárpátjaiak is, azáltal, hogy présben vannak, jobban megőrzik.

Ezt végtelenül becsülöm bennük, és olyannak érzem valahogy, mi is gyártunk – hogy közönséges hasonlatot használjak – idehaza igen finom és dűshúsú kolbászt, és az a maga szaftosságában, ízességében, fogyaszthatóságában talán jobb is, de ha az ő kolbászukat

esszük, mindig megcsap ez a dohos frissesség – hogy Babits-i szóval éljek –, ami az ő száraz, kíméletlenül pergamen szerűen megmaradt kolbásznyelvükben van. A kisebbségben élő népeknek ez a „szárfított kolbásza” igen nagy előny a fönymaradásukban is. Ezért sem aggódom, őszintén megmondom, mert ez nem egyszerűen politikai ellenállási eszköz. Nem egyszerűen az, hogy összetartanak, mert ott se tartanak igazán össze. Sajnos a magyar népben – hogy László Gyula mondja – annyira nagy egyéniség mindenki, annyira nagy *individuum*, hogy képtelen kettesben megbeszélni egy dolgot, mert háromféle dolog lesz belőle.

Nem lelkesedem a piros-fehér-zöld fejtett bab termesztéséért a kertben, hogy csak azt főzzük meg, de ebből a kulturális közösségből származunk, és ezt a közösséget valamilyen módon vállalni kell. Ez egyébként a nyelven át a fönymaradás záloga. Erre akartam elolvasni egy nyolcsoros Szabó Lőrinc verset.

Mikor a Magyar Művészeti Akadémia megalakult össze kellett foglalni, hogy mért magyar és mért nem csak úgy Művészeti Akadémia, mert erre is érzékenyek sajnos az emberek. Hát mért „magyar” Művészeti Akadémia? Mondom: hát legyen Német vagy Nemzetközi Művészeti Akadémia? Akkor találtam meg, korábban nem ismertem ezt a Szabó Lőrinc verset: *A sokféle hazáról* címűt. Makovecz beteg volt, nekem kellett az egészet prejudikálnom. Akkor találtam meg a világ legszebb megfogalmazását, szeretném, ha ez lenne a hangsúly a annak, amit mondtam a nyelvre meg esetleg az irodalomra is.

*És hazám volt a szó, s hazám volt
a nép, mely magyarul beszél,
a nép, az óriási állat,
mely e fekete földön él,
amit mondtam a nyelvért mondtam,
erőm az ő ereje lett,
sorsát magamba építtem,
sorsa magába épített.*

Gyurkovics Tibor

A Honismereti Szövetség 1998-ban megválasztott tisztségviselői

Elnökség: Örökös tb. elnök: *Kanyar József* – Elnök: *Halász Péter* – Titkár: *Bartha Éva* – Elnökhelyettesek: *Mándli Gyula*, *dr. Rédey Pál*, *dr. Selmeczi Kovács Attila*

Tagok: *Bogdán Lajos*, Szeged – *dr. Csiffáry Gergely*, Eger – *Fabulya Lászlóné*, Békéscsaba – *dr. Filep Antal*, Budapest – *Gábori Imréné*, Pécs – *Gábrriel Tibor*, Budapest – *Gálné Jáger Márta*, Kaposvár – *Horváth Miklós*, Zalaegerszeg – *Jászberényi Ferenčné*, Győr – *Kaczián János*, Szekszárd – *Kenyéri Kornélia*, Budapest – *Nagy Éva*, Székesfehérvár – *dr. Nagy Molnár Miklós*, Karcag – *dr. Orosz Szilárd*, Nyíregyháza – *Oroszlánné Mészáros Ágnes*, Balassagyarmat – *dr. Ravasz Éva*, Tatabánya – *Sáray László*, Miskolc – *dr. Sebestyén Kálmán*, Budapest – *dr. Szabó László*, Szombathely – *dr. Székely András Bertalan*, Budapest – *Székelyné Kőrösi Ilona*, Kecskemét – *Szöke János*, Debrecen, *dr. Tóth Béla*, Budapest, – *dr. Tóth Dezső*, Veszprém – *Töltési Imre*, Budapest

A Honismereti Szövetség Alapítvány Kuratóriuma: Elnök: *dr. Blazovich László*, Szeged – Titkár: *Kaczián János*, Szekszárd – Tagok: *Bartha Éva*, Budapest – *Csepregi Oszkár*, Budapest – *Fabulya Lászlóné*, Békéscsaba – *Halász Péter*, Budapest – *Horváth László*, Gyöngyös – *Magyar János*, Dunakeszi – *Matyikó Sebestyén József*, Siófok – *dr. Ravasz Éva*, Tatabánya – *dr. S. Laczkovits Emőke*, Veszprém – *Székely Gábor*, Budapest

Ellenőrző Bizottság: Elnök: *dr. Bolla Dezső*, Budapest – Tagok: *Bartos György*, Székesfehérvár – *Karacs Zsigmond*, Budapest – *dr. Rémiás Tibor*, Miskolc

Számvizsgáló Bizottság: Elnök: *Hajdú Jánosné*, Eger – Tagok: *Kulcsár László*, Békéscsaba – *Vajda Ferenčné*, Budapest